

## Legitymizacja i alternacja władzy na Węgrzech

### The legitimization and alternation of political power in Hungary

Sebastian Kubas\*

#### Abstrakt

W artykule dokonano analizy zjawiska legitymizacji władzy na Węgrzech w okresie reżimu niedemokratycznego oraz procesu demokratyzacji. Pierwsza część tekstu prezentuje synchroniczny proces legitymizacji władzy komunistycznej w wymiarze dwuetapowym (po 1948 r. i 1956 r.). Jeżeli chodzi o proces demokratyzacji, to po a) 1990 roku najpierw powstał dwubiegunowy model rywalizacji o władzę, w którym główne pozycje zajęły dawne ugrupowania opozycyjne: MDF i SZDSZ; b) po 1994 roku powstał model dwubiegunowej alternacji władzy opierający się na przejmowaniu rządów na Węgrzech przez MSZP lub Fidesz; c) od 2010 roku mamy do czynienia z umacnianiem się prawicowego Fidesz.

**Słowa kluczowe:** legitymizacja władzy, alternacja władzy, Węgry

#### Abstract

The article presents the analysis of the legitimization of political power phenomenon in Hungary in the two periods: the nondemocratic communist regime and the process of democratization. The first part of the article shows synchronic non-democratic consolidation of communist power after 1948 and 1956. The second part focuses on the process of democratization and consists of three main periods: a) after 1990 while bipolar party division was set up: conservative government led by MDF and liberal opposition with SzDSz and Fidesz; b) after 1994 while new bipolar party division emerged: social-liberal coalition with MSZP and SzDSz and conservative camp with Fidesz, MDF, KDNP; c) after 2010 when Fidesz totally overwhelmed whole party and political system.

**Key words:** legitimization of political power, alternation of political power, Hungary

---

\* Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (sebastian.kubas@us.edu.pl)

## Wstęp

Problematyka legitymizacji władzy politycznej została stosunkowo obszernie opisana w naukach społecznych. Wśród teoretyków zagadnienia znajdują się Max Weber, Gabriel Almond, Bingham G. Powell, David Beetham czy David Easton. W dużym uproszczeniu możemy powiedzieć, że Weber wyróżnił trzy sposoby legitymizowania władzy: tradycyjny, charyzmatyczny oraz legalny. Easton oparł swoją koncepcję na legitymizacji ideologicznej, strukturalnej oraz personalnej, a Beetham wyróżnił trzy składniki wpływające na prawomocność władzy: reguły prawne, przekonania rządzących i rządzonych o wspólnym interesie, zachowania rządzonych pozwalające rządzącym na stosunek zwierzchności<sup>1</sup>. Wydaje się, że wśród różnych koncepcji legitymizacji władzy w państwach demokratycznych najważniejsze stają się dwa zjawiska, które pozwalają rządzącym na zdobycie i zachowanie władzy. Pierwszym jest uznanie, że dana grupa polityczna doszła do władzy i sprawuje ją w zgodzie z istniejącym porządkiem konstytucyjnym i prawnym. Ten normatywny wymiar ogranicza postrzeganie legitymizacji władzy do formalistycznego punktu widzenia. Drugie zjawisko obejmuje społeczne przekonanie, że władza jest sprawowana w zgodzie z prawem i w interesie ludzi, którzy ją wybrali. Ten wymiar możemy nazwać społecznym.

Złożoność problemu, jaki stanowi legitymizacja władzy państwowej, widoczna jest w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Po II wojnie światowej przez blisko pół wieku w tej części świata władzę sprawowały hegemonistyczne partie komunistyczne. Przejęcie kontroli nad państwem dokonało się w sposób niedemokratyczny i taki też utrwalano sposób rządzenia. Dopiero zmiany na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku umożliwiły rozpoczęcie procesu demokratyzacji życia publicznego i co za tym idzie — legitymizacji władzy z uwzględnieniem opinii społeczeństwa.

Celem podjętym w artykule jest analiza zjawiska legitymizacji władzy państwowej, jaka dokonuje się na Węgrzech w ciągu ponad dwóch dekad procesu demokratyzacji. Na legitymizację autor spogląda z uwzględnieniem jej normatywnego oraz społecznego czynnika. Demokratyzacja rozumiana jest jako nieprzerwany proces wprowadzania, a następnie udoskonalania instytucji i mechanizmów państwa demokratycznego. Rozpoczyna ją jeszcze erozja reżimu niedemokratycznego, a następnie demokratyzacja ta jest kontynuowana w okresie tranzycji i konsolidacji demokracji<sup>2</sup>. W państwie demokratycznym

<sup>1</sup> J. KUCIŃSKI: *Podstawy wiedzy o państwie*. Warszawa 2003, s. 62—66; E. ZIELIŃSKI: *Nauka o państwie i polityce*. Warszawa 1999, s. 156—159.

<sup>2</sup> Szerzej: L. DIAMOND: *Developing Democracy. Toward Consolidation*. Baltimore 1999; J. LINZ, A. STEPAN: *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*. Baltimore—London 1999; L. WHITEHEAD: *Democratization. Theory and Practice*. Oxford 2002.

społeczeństwo, które jest niezadowolone z władzy, może dokonać jej wymiany. W literaturze podkreśla się, że dwukrotna alternacja władzy świadczy o rozpoczęciu, a później o intensyfikacji procesu konsolidacji demokracji. Ze względu na dynamikę konsolidacji młodej jeszcze demokracji węgierskiej legitymizacja i alternacja władzy w tym kraju ma u swoich podstaw dopiero dojrzewające postawy społeczne, a nie w pełni ukształtowane mechanizmy poparcia określonych wartości i zasad polityczno-społecznych. W artykule wyróżnione zostały części poświęcone zjawisku przejścia, konsolidacji i delegitymizacji władzy socjalistycznej oraz kwestii legitymizacji władzy demokratycznej i jej alternacji na Węgrzech.

## Legitymizacja władzy socjalistycznej i jej upadek

W okresie od zakończenia II wojny światowej do 1990 roku możemy wyróżnić dwa okresy, kiedy partia komunistyczna dążyła do legitymizacji władzy. Pierwszy związany był z walką o ustanowienie socjalizmu w latach 1945—1948, a drugi — z sytuacją, która miała miejsce po zdławieniu węgierskiego powstania narodowego w 1956 roku. W pierwszym przypadku proces legitymizacji władzy przebiegał zarówno na normatywnej, jak i na społecznej płaszczyźnie, podczas gdy po 1956 roku wiązał się przede wszystkim z próbą odzyskania społecznego poparcia.

W pierwszym okresie komuniści musieli rywalizować z innymi partiami i grupami społecznymi o przywództwo. Zaraz po zakończeniu II wojny światowej węgierski ruch komunistyczny był wewnętrznie niespójny, dlatego należało doprowadzić do jego integracji. Jeden obóz znajdował się w Moskwie (Mátyás Rákosi, Mihály Farkas, Ernő Gerő, Józef Révai, Zoltán Vas, Imre Nagy), a drugi działał w czasie wojny w węgierskim podziemiu (János Kádár, László Rajk). Ostatecznie Józef Stalin wsparł działaczy moskiewskich i na początku 1945 roku ze Związku Radzieckiego przybyli Mátyás Rákosi i Ernő Gerő, którzy stanęli na czele partii, a potem i państwa.

Przejmowanie władzy w pierwszym okresie polegało na powolnym zdobywaniu coraz większej liczby przychózków, usuwaniu wszelkich sił opozycyjnych, a później eliminowaniu osób o reformatorskich poglądach z własnego komunistycznego środowiska. Pod koniec 1944 roku w Segedynie utworzono Węgierski Front Niepodległościowy (węg. Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, MNFF), w którym Węgierska Partia Komunistyczna (węg. Magyar Kommunista Párt, MKP) była jednym z kilku uczestników. W wyniku ukształtowania się jednolitego sojuszu partii powołano do życia tymczasowy rząd i parlament. Jednocześnie krystalizowała się wewnętrzna struktura MKP. Komuniści tworzyli we-

wewnętrznie spójną organizację, co dodatkowo zwiększało prawdopodobieństwo uzyskania maksymalnie dużego poparcia społecznego.

W listopadzie 1945 roku odbyły się pierwsze po wojnie wybory do Zgromadzenia Narodowego. Zwyciężyła w nich Niezależna Partia Drobnych Posiadaczy (węg. Független Kisgazdapárt, FKgP), która otrzymała 57% głosów poparcia, podczas gdy MKP uzyskała jedynie 17% głosów<sup>3</sup>. Premierem został lider FKgP — Zoltán Tildy, a komunistom przypadły cztery teki ministerialne, które były istotne z propagandowego i pragmatycznego punktu widzenia. Tekę ministra rolnictwa objął Imre Nagy. To pod jego kierownictwem przeprowadzono parcelację wielkich majątków ziemskich, dzięki czemu komuniści mogli zyskać sympatię mieszkańców wsi. Z kolei ministrem spraw wewnętrznych został László Rajk. Kontrola nad tym ministerstwem pozwalała komunistom uzyskać możliwość prowadzenia akcji nie tylko przeciwko zbrodniarzom wojennym, ale przede wszystkim przeciwko osobom, które podejrzewano o sabotowanie działań komunistów i brak poparcia dla ich ideologii. Na uwagę zasługuje fakt, że w czasie trwania szerokiej koalicji komuniści zdobyli władzę w strukturach służb bezpieczeństwa, a dokładnie w Państwowej Służbie Bezpieczeństwa (węg. Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztály, ÁVO), przemianowanej w 1948 roku na Urząd Bezpieczeństwa Państwa (węg. Államvédelmi Hatóság, ÁVH).

31 stycznia 1946 roku Zgromadzenie Narodowe przyjęło Ustawę I o ustroju państwowym, w której faworyzowano silną władzę wykonawczą skupioną w rękach prezydenta i ustanawiano republikańską formę władzy w kraju. W 1946 roku MKP zdołała odsunąć termin wyborów samorządowych, gdyż komuniści zdawali sobie sprawę z tego, że ich nie wygrają. Społeczeństwo nie popierało ich. 31 sierpnia 1947 roku miały miejsce wybory do Zgromadzenia Narodowego. MKP co prawda zwyciężyła z 23% głosami poparcia, ale inne partie uzyskały rezultaty niewiele gorsze<sup>4</sup>. Tym razem komunistom udało się zdobyć odpowiednią przewagę, aby stać się dominującą siłą polityczną w kraju. Do sprawowania władzy zaproszono lewicowe skrzydło FKgP. Premierem został lider tego ugrupowania — Lajos Dinnyés, który był zwolennikiem ścisłej współpracy z MKP.

W celu ostatecznego przejęcia władzy komuniści stosowali taktykę „krojenia salami”. Polegała ona na stopniowym poszerzaniu wpływów w administracji i życiu publicznym metodami nielegalnymi<sup>5</sup>. Komuniści wykorzystywali też

<sup>3</sup> L. HUBAI, F. GROTZ: *Hungary*. In: *Elections in Europe: A Data Handbook*. Eds. D. NOHLEN, P. STÖVER. Baden Baden 2010, s. 899.

<sup>4</sup> H. DONATH: *Konstytucja Węgierskiej Republiki Rad*. „Zeszyty Naukowe Instytutu Nauk Politycznych UW” 1981, nr 9, s. 112 i n.

<sup>5</sup> Po raz pierwszy określenia „taktyka krojenia salami” użył Mátyás Rákosi. M. KRAMER: *Stalin, Soviet Policy, and the Consolidation of Communist Bloc in Eastern Europe. 1944—1953*. In: *Stalinism Revisited. The Establishment of Communist Regimes in East Central Europe*. Ed. V. TISMANEANU. Budapest—New York 2009, s. 79.

środki prawne w celu manipulowania społeczeństwem i wywierania na niego wpływu. W latach 1945—1949 prawie 1/3 obywateli Węgier (3 mln) została osądzona przez wymiar sądowniczy za udział w działaniach przeciwko państwu<sup>6</sup>.

Ostateczne przejęcie władzy przez komunistów nastąpiło po wyborach parlamentarnych, które miały miejsce 15 maja 1949 roku. Przed wyborami komuniści utworzyli szeroki Węgierski Ludowy Front Niepodległościowy (węg. Magyar Függetlenségi Népfront), który zdobył 97% głosów poparcia. Po wyborach wszystkie partie uległy rozwiązaniu, oprócz partii komunistycznej, która po wchłonięciu socjaldemokratów w 1948 roku przyjęła nazwę Węgierskiej Partii Pracujących (węg. Magyar Dolgozók Pártja, MDP). 18 sierpnia Zgromadzenie Narodowe uchwaliło socjalistyczną konstytucję, w której podkreślono znaczenie współpracy Węgier, ZSRR i bratnich narodów. Na jej mocy też wprowadzono zasadę ludowładztwa, a pod względem ustrojowym zakładano jednolitość władzy<sup>7</sup>.

Po przejęciu władzy przez komunistów nastąpił okres największego terroru, który trwał aż do 1956 roku. Partia komunistyczna przystąpiła do oczyszczania własnego środowiska. Do stycznia 1950 roku z jej szeregów usunięto około 300 tys. osób. W 1950 roku MDP liczyła niecałe 830 tys. członków, a w 1953 roku połowa z nich znajdowała się w więzieniach. Co piąty dorosły obywatel Węgier (11 136 434) został zweryfikowany przez służby bezpieczeństwa, a 516 708 obywateli stanęło przed sądem<sup>8</sup>.

Drugi okres, kiedy komuniści musieli umacniać swoją władzę i pozyskać poparcie społeczne, przypadał na rok 1956 i lata następujące po nim. Tym razem proces ten przebiegał w zupełnie odmiennych warunkach i odnosił się do wymiaru społecznego. Legitymizacja przywództwa w znaczeniu normatywnym została dokonana po 1948 roku i przypieczętowała ją konstytucja z 1949 roku. Terror stosowany przez komunistów oraz autorytarne zapędy Rákosiego nie podobają się kolektywnemu przywództwu na Kremlu, które przejęło władzę po śmierci Józefa Stalina. Dlatego zaczęto naciskać na władze węgierskie, aby odeszły od wytycznych polityki stalinizmu. W lipcu 1956 roku Kreml wymusił na Rákosim całkowitą rezygnację ze sprawowania władzy na Węgrzech. Stanowisko pierwszego sekretarza objął Gerö, który był równie bezwzględny, jak jego poprzednik. Dnia 23 października rozpoczął się wielki narodowy zryw Węgrów przeciwko komunistycznej władzy. 25 października Kádár zastąpił Gerö na stanowisku pierwszego sekretarza partii, a Nagy stworzył nowy rząd złożony nie tylko z komunistów, ale także z przedstawicieli dawnej FKgP (Nagy sprawował

<sup>6</sup> I. SZENT-MIKLÓSSY: *With the Hungarian Independence Movement. 1943—1947*. New York 1998, s. 88—93.

<sup>7</sup> T. SZYMCZAK: *Ustrój europejskich państw socjalistycznych*. Warszawa 1988, s. 252—256.

<sup>8</sup> J. KOCHANOWSKI: *Węgry. Od ugody do ugody. 1867—1990*. Warszawa 1997, s. 130, 133.

już funkcję premiera w latach 1953—1955)<sup>9</sup>. 26 października 1956 roku premier zażądał wycofania wojsk radzieckich z terenu Węgier. Ponadto podjął decyzję o powrocie do tradycyjnych symboli państwowych<sup>10</sup>. MDP zmieniła nazwę na Węgierską Socjalistyczną Partię Robotniczą (węg. Magyar Szocialista Munkáspárt Part, MSzMP). Wydawało się, że Węgry odejdą od radzieckiego modelu sprawowania władzy. Ale 4 listopada doszło do inwazji wojsk Armii Czerwonej. Po tym wydarzeniu władze radzieckie ponownie uzyskały wpływ na obsadzenie najwyższych stanowisk władzy na Węgrzech. Zdecydowano, że Kádár połączy funkcje pierwszego sekretarza partii komunistycznej i premiera.

To, co wydarzyło się później, można nazwać drugim etapem procesu legitymizacji władzy komunistycznej na Węgrzech w okresie powojennym. Komuniści zdawali sobie sprawę z tego, że realizacja scenariusza sprzed dziesięciu lat jest niemożliwa, gdyż może doprowadzić do ponownego wystąpienia społeczeństwa przeciwko nim. Drugi etap procesu legitymizacji władzy wiązał się z łagodniejszą formą odwoływania się do społecznego posłuszeństwa i uzyskiwania poparcia. Ale najpierw należało ukarać przywódców rewolucji. Po procesie, który trwał od 9 do 15 czerwca 1958 roku, o świcie 16 czerwca powieszono Nagya. Jego los podzielili też Pál Maléter i Miklós Gimes. Pozostałych winnych skazano na dożywotnie lub długoletnie więzienie<sup>11</sup>.

W pierwszym okresie rządów Kádára (lata 1957—1962) nie zmieniono podstaw, na których opierało się państwo węgierskie w latach 1948—1956. Dopiero w odniesieniu do okresu po 1962 roku możemy mówić o odejściu od stosowania jakichkolwiek form terroru. Na początku Kádár musiał udowodnić, że rewolucja z 1956 roku już się nie powtórzy, gdyż jej konsekwencje będą zbyt niebezpieczne dla potencjalnych uczestników. W latach sześćdziesiątych XX wieku zaczął rozwijać nowatorską i odmienną od radzieckiej formę władzy, która polegała na pozyskaniu przychylności obywateli przez zaspokojenie ich materialnych potrzeb wraz z jednoczesnym odsunięciem Węgrów od spraw natury politycznej. Ale to, co działo się po 1962 roku, nie miało spójnego charakteru. Dlatego w okresie, o którym mowa, można wyróżnić następujące podokresy: 1) lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte XX wieku; 2) od 1978 roku do połowy lat osiemdziesiątych XX wieku; 3) druga połowa lat osiemdziesiątych XX wieku.

Każdy z podokresów cechował się próbami wprowadzania reform gospodarczych, które miały na celu podnoszenie wydajności przemysłu i wzrost stopy życiowej na Węgrzech. Ale za każdym razem ze śmiałych planów zmian w centralnie planowanej gospodarce Kádár musiał się wycofywać w związku z naciskami konserwatywnych komunistów oraz moskiewskich dygnitarzy. Central-

<sup>9</sup> V. SEBESTYEN: *Dwanaście dni. Rewolucja węgierska 1956*. Przeł. M. ANTOSIEWICZ. Warszawa 2006, s. 70—71.

<sup>10</sup> C. GATI: *From Liberation to Revolution (1945—56)*. In: *A History of Hungary*. Eds. P. SUGAR, P. HANÁK, T. FRANK. Indiana 1995, s. 380.

<sup>11</sup> J. KOCHANOWSKI: *Węgry...*, s. 169—170.

nym punktem pierwszej fali reform był zapoczątkowany 1 stycznia 1968 roku Nowy Ekonomiczny Mechanizm (węg. Új gazdasági mechanizmus, ÚGM), który sprawił, że nie podważając zasad socjalistycznej gospodarki, można było wprowadzić do niej elementy wolnorynkowe<sup>12</sup>. Także i kolejne reformy gospodarcze nigdy nie były doprowadzone do końca<sup>13</sup>.

Próby reform gospodarczych miały służyć wzmocnieniu legitymizacji władzy socjalistycznej. Jednakże niezdolność do poradzenia sobie z szybko rozwijającym się kryzysem państwa, społeczeństwa i gospodarki przez ówczesne elity władzy doprowadziła pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku do ostatecznego upadku ustroju socjalistycznego. Ekipa Kádára nie była w stanie wyjść z impasu, a pogłębiająca się zapaść ekonomiczna, która wpłynęła na erozję systemu społecznego i politycznego, przyczyniła się do delegitymizacji ówczesnej władzy.

## Legitymizacja władzy oraz sposoby jej alternacji w procesie demokratyzacji Węgier

Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku Węgry, podobnie, jak inne kraje regionu, podjęły decyzję o przejściu od autorytarnego ustroju socjalistycznego do demokracji. Demokracja wydawała się jedynym możliwym reżimem, który mógł zastąpić upadający socjalizm. Mimo ponad dwóch dekad demokratyzacji konsolidacja ustroju demokratycznego na Węgrzech nie uległa jeszcze zakończeniu. Co prawda w wymiarze normatywnym większość kwestii została podporządkowana demokratycznym regułom, ale w zachowaniu zarówno elit, jak i społeczeństwa widać, że te dwa podmioty nie zasymilowały w pełni zasad demokratycznego sposobu rozwiązywania spraw. Upadek rządzącej elity komunistycznej w 1990 roku doprowadził do powstania zupełnie nowego układu rywalizacji o poparcie społeczne, który w trakcie upływu czasu podlegał dalszym przekształceniom. Możemy wyodrębnić kilka etapów kształtowania się elit władzy w ramach demokratyzującego się reżimu Węgier, na co wpływają legitymizacja oraz alternacja władzy.

Pierwszy etap rozpoczął się jeszcze przed 1990 rokiem i związany był z głębokimi zmianami liberalizującymi ustrój socjalistyczny. Pod koniec lat osiem-

---

<sup>12</sup> A. SELENY: *Property Rights and Political Power: The Cumulative Process of Political Change in Hungary*. In: *The Waning of the Communist State Economic Origins of Political Decline in China and Hungary*. Ed. A. WALDER. Berkeley—Los Angeles 1995, s. 37—39.

<sup>13</sup> A RÓNA-TAS: *The Second Economy as a Subversive Force: The Erosion of Party Power in Hungary*. In: *The Waning of the Communist State...*, s. 64—66.

dziesiątych XX wieku MSzMP podjęła decyzję o legalizacji działalności ugrupowań opozycyjnych. Węgierska opozycja ograniczała się raczej do wąskich grup działaczy inteligenckich i nigdy nie udało się jej stworzyć masowej organizacji typu forum, jak w Polsce i Czechosłowacji. W ten sposób w życiu publicznym ukształtowały się dwie nowe grupy podmiotów politycznych: ugrupowania opozycyjne i partie, które były obecne w węgierskiej polityce przed wprowadzeniem rządów komunistycznych. W pierwszej grupie znalazły się: Węgierskie Forum Demokratyczne (węg. Magyar Demokrata Forum, MDF), Związek Młodych Demokratów (węg. Fiala Demokraták Szövetsége, Fidesz) i Związek Wolnych Demokratów (węg. Szabad Demokraták Szövetsége, SzDSz), a w drugiej między innymi Niezależna Partia Drobnych Posiadaczy (węg. Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt, FKgP) oraz Socjaldemokratyczna Partia Węgier (węg. Magyarországi Szociáldemokrata Párt, MSzDP)<sup>14</sup>.

Krytyczna sytuacja gospodarcza i społeczna na Węgrzech skłoniła obóz rządzący do podjęcia rozmów z opozycją. Zanim do tego doszło, w MSzMP przewagę zdobyło skrzydło reformatorów. Najpierw w czerwcu 1987 roku stanowisko premiera przekazano umiarkowanemu Karolyowi Grószowi. Rok później funkcję pierwszego sekretarza partii utracił Kádár, którego zastąpił dotychczasowy premier (27 maja 1988 roku). Następnie, w listopadzie, Grósz zrezygnował z funkcji szefa rządu, powierzając ją jeszcze bardziej reformatorsko nastawionemu Miklóswi Némethowi. Jednocześnie dwaj członkowie partii o poglądach reformatorskich wsparli tworzenie pluralistycznych platform porozumienia społeczeństwa i władzy na bazie socjaldemokratycznych założeń. Mam tu na myśli Nowy Front Marcowy (węg. Új Márciusi Front) Rezső Nyersa oraz powiązany z Imrem Pozsgayem Patriotyczny Front Ludowy (węg. Hazafias Népfront).

Ponieważ opozycjoniści zdawali sobie sprawę z tego, że ich pozycja w stosunku do władz reżimowych zależy od utrzymania jednolitego frontu, dlatego przed przystąpieniem do negocjacji z reprezentantami partii komunistycznej zdecydowali się na rozmowy w swoim gronie w celu wypracowania wspólnego stanowiska. Opozycyjny okrągły stół rozpoczął się 22 marca, a 30 marca przyjęto wspólne stanowisko w kilku kluczowych sprawach, na przykład wyrażono chęć przeprowadzenia rozmów z rządem, nie zgodzono się na proponowane przez rząd rozmowy z każdym z opozycyjnych ugrupowań z osobna, konstytucja miała być uchwalona po wolnych wyborach. Po tych wspólnych opozycyjnych uzgodnieniach mogły rozpocząć się rozmowy z przedstawicielami partii komunistycznej<sup>15</sup>.

<sup>14</sup> L. BENDA: *System partyjny Węgier. W: Partie i systemy partyjne Europy Środkowej*. Red. A. ANTOSZEWSKI, P. FIALA, R. HERBUT, J. SROKA. Wrocław 2003, s. 64—69.

<sup>15</sup> Z. RIPP: *The Politics of the Roundtable Talks. Unity and Division: The Opposition Roundtable and Its Relationship to the Communist Party*. In: *The Roundtable Talks of 1989. The Genesis of Hungarian Democracy: Analysis and Documents*. Ed. A. BOZÓKI. Budapest 2002, s. 3—39.



Negocjacom nadano trójstronną formę. Uczestniczyła w nich strona rządowa, wspierające ją organizacje oraz opozycja. Obrady trójkątnego stołu rozpoczęły kształtowanie się procesu wyłaniania dwóch biegunów rywalizacji o późniejszy ewentualny sukces wyborczy i przejęcie władzy w kraju. Jeżeli w Polsce i Czechosłowacji przybrał on na początku wymiar lewica (byli komuniści) — prawica (opozycja), to na Węgrzech taki układ szybko uległ redefinicji, chociaż początkowo miał szansę realizacji także i ten scenariusz. Do czasu zakończenia obrad trójkątnego stołu wydawało się, że główna oś nowego układu rywalizacji o władzę będzie przebiegała na granicy konfliktu MSzMP z partiami opozycyjnymi. Obrady trójkątnego stołu trwały od 13 czerwca do 18 września 1989 roku. Tematami dyskusji były: sprawy kryzysu gospodarczego, kwestia ustanowienia urzędu prezydenta, powołanie Sądu Konstytucyjnego, nowa konstytucja, sprawa partii politycznych i systemu wyborczego, zmiany w prawie kryminalnym, wolność informacji, prawo pracy<sup>16</sup>.

Na przełomie 1989 i 1990 roku ukształtował się bipolarny układ z dwoma przeciwnymi obozami, które powstały w łonie opozycji. Punktem odniesienia był stosunek do rządzącego MSzMP. Podczas gdy MDF uchodził za partię sprzyjającą porozumieniu z komunistami, to SzDSz i Fidesz uważały, że rządząca elita chce podstępnie wykorzystać rozmowy z opozycją w celu społecznej legitymizacji władzy w przełomowych warunkach. Ponadto SzDSz i Fidesz podejrzewały, że MDF zawarł tajny sojusz z MSzMP, który miał na celu dokończenie liderów MDF do rządzącej elity władzy i wyeliminowanie innych ugrupowań opozycyjnych. Jednocześnie MDF przykładał tak dużą wagę do kontaktów z reformatorskim skrzydłem partii komunistycznej z Pozsgayem na czele, gdyż bał się, że w przeciwnym razie socjalistyczny parlament nie uchwali decyzji wynikających z negocjacji, tylko zmieni je według rządowych wytycznych. Pozsgay, z którym MDF utrzymywał najbliższe kontakty, miał być gwarantem realizacji postanowień narodowego stołu.

Tym, co ostatecznie podzieliło opozycję, była sprawa wyboru prezydenta. MSzMP sądziła, że Pozsgay będzie miał największe szanse na to, aby zdobyć najwyższy urząd w państwie. Dlatego optowała za bezpośrednimi wyborami i to jeszcze przed wolnymi wyborami parlamentarnymi. Udało się do tego pomysłu przekonać MDF. Natomiast SzDSz i Fidesz mocno obstawały za wyborami parlamentarnymi oraz późniejszym pośrednim wyborem głowy państwa. Miało to gwarantować wybór opozycjonisty. Ta sprawa doprowadziła do tego, że ostatecznie Fidesz i SzDSz nie podpisały końcowego porozumienia. Po zakończeniu negocjacji Fidesz oraz SzDSz przypuściły ostry atak na MSzMP, jeszcze bardziej krytykując tę partię niż w trakcie obrad trójkątnego stołu. To zmusiło komunistów do defensywy i jednocześnie do skorzystania z poparcia

---

<sup>16</sup> A. CZYŻ, S. KUBAS: *Doświadczenia węgierskiej transformacji ustrojowej. Od Jánoša Kádára do Viktora Orbána*. Katowice 2011, s. 58—61.

udzielanego przez MDF. MSzMP i MDF stały się w ten sposób głównymi autorami i gwarantami porozumień zawartych przy trójkątnym stole.

Następnie SzDSz i Fidesz wystąpiły z pomysłem referendum. Jedno z pytań dotyczyło wyboru głowy państwa przez parlament, co mogło odsunąć wizję postkomunistycznego prezydenta. Kampania referendalna miała charakter antykomunistyczny, a pomysłodawcy całej akcji wielokrotnie krytykowali zawarte porozumienie, co jeszcze bardziej wzmocniło poczucie bliskości MDF i MSzMP<sup>17</sup>. Referendum odbyło się 26 listopada 1989 roku i przyniosło zwycięstwo SzDSz i Fideszowi, gdyż Węgrzy poparli wybór prezydenta przez parlament<sup>18</sup>. Tymczasem reformatorzy w łonie partii rządzącej postanowili utworzyć 7 października 1989 roku własną Węgierską Partię Socjalistyczną (węg. Magyar Szocialista Párt, MSZP) i w ten sposób doszło do likwidacji Węgierskiej Socjalistycznej Partii Robotniczej.

Z badań opinii publicznej prowadzonych przed planowanymi na wiosnę 1990 roku wyborami parlamentarnymi wynikało, że komuniści nie zwyciężą, a ugrupowaniami o największych szansach na sukces są MDF i SzDSz. Tutaj należy szukać bezpośredniego konfliktu, który wyłonił pierwszy w nowych czasach dwubiegunowy układ rywalizacji o władzę. Zatem początkowo dwubiegunowa oś rywalizacji politycznej wiązała się z wewnątrzpozycyjną strukturą partii, które powstały jeszcze pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku w trakcie liberalizacji ustroju socjalistycznego oraz jego erozji. Podział na postkomunistów i opozycję miał mniejsze znaczenie, między innymi dlatego, że ci pierwsi uważani byli przez społeczeństwo za winnych kryzysu państwowego.

Drugi etap rozwoju elit władzy wiązał się z powstaniem dwubiegunowej osi rywalizacji, która zarysowała się w pierwszej kadencji parlamentu (lata 1990—1994). Wybory w 1990 roku przyniosły sukces MDF (164 mandaty, 40% miejsc w parlamencie), następne były SzDSz (odpowiednio: 92, 24%), FKgP (44, 16%), MSZP (33, 14%), Chrześcijańsko-Demokratyczna Partia Ludowa (węg. Kereszténydemokrata Néppárt, KDNP) — (10, 21%), Fidesz (21, 12%) oraz Związek Rolników (węg. Agrárszövetség, ASZ) — (1, 0,26%). Koalicję rządową utworzyło MDF z FKgP i KDNP, a jej spoiwem była niechęć wobec MSZP. Szybko okazało się, że postkomuniści stali się ugrupowaniem, które było izolowane także i przez inne partie.

Dwoma głównymi partiami po 1990 roku stały się MDF i SzDSz. Ówczesny konflikt przebiegał w atmosferze ścierania się programu liberalnego proponowanego przez SzDSz i konserwatywnego głoszonego przez MDF. Na krótko partiom udało się porozumieć, co przyczyniło się do wyboru Árpáda Göncza

<sup>17</sup> J. BAYER: *The Process of Political System Change in Hungary*. "Begegnungen Schriftenreihe des Europa Institutes" 2003, Nr. 22, s. 172.

<sup>18</sup> M. PODOLAK: *Instytucja referendum w wybranych państwach Europy Środkowej i Wschodniej (1989—2012)*. Lublin 2014, s. 329—333.

na urząd prezydenta i implementacją do systemu politycznego konstruktywnego wotum nieufności.

Zmiana dwubiegunowego układu rywalizacji między MDF z jednej strony, a SzDSz — z drugiej na późniejszą konfrontację lewica — prawica wiązała się z kilkoma wydarzeniami, których geneza sięga pierwszej kadencji parlamentu. Należy tutaj wymienić powstrzymanie się od głębokich reform gospodarczych przez rządzącą koalicję oraz chaos wprowadzanych przekształceń, który znalazł odbicie w pogarszających się ocenach rządu przez społeczeństwo. Sytuację tę potrafiły wykorzystać dwa ugrupowania: MSzP i Fidesz. Jeżeli chodzi o postkomunistów, to partia przyjęła socjaldemokratyczną formułę, którą wsparła liberalnym apelem. Opowiedziała się za stopniową prywatyzacją, tworzeniem społecznych spółdzielni pracy, wsparciem związków zawodowych. Jednocześnie uznano, że państwo ma być gwarantem zabezpieczeń socjalnych<sup>19</sup>. Natomiast Fidesz całkowicie zmienił swój profil. Po pierwsze wyzył się młodzieżowego charakteru struktury przez rezygnację z górnej granicy wieku członka partii, która wynosiła 35 lat. W 1993 roku zastąpiono wieloosobowy zarząd monokratycznym urzędem przewodniczącego. Na szefa partii wybrano Viktora Orbána. Jednocześnie Fidesz zaczął odchodzić od programu liberalnego, przyjmując za naczelne zasady idee bliższe konserwatyzmowi. W sferze gospodarczej Fidesz pozostał bliski liberalizmowi<sup>20</sup>.

Trzeci etap krystalizacji modelu funkcjonowania elit władzy w węgierskim systemie politycznym rozpoczął się po wyborach parlamentarnych w 1994 roku. W tym etapie mamy do czynienia z powrotem nurtu socjalistycznego do bezpośredniej strefy rywalizacji o władzę nad państwem. MSzP otrzymała 209 miejsc w parlamencie, SzDSz — 69, MDF — 38, FKgP — 26, KDNP — 22, Fidesz — 20 oraz ASZ — 1. Zwycięstwo postkomunistów nie było zaskoczeniem. W parlamencie drugiej kadencji zdobyli 54,14% miejsc i mogli utworzyć rządy jednopartyjne. Nie uczynili tego, gdyż potrzebowali legitymizacji na węgierskiej scenie politycznej, która od kilku lat pogłębiała swój pluralistyczny charakter. Dlatego stworzyli koalicję z SzDSz. Genezy tego porozumienia należy poszukiwać w Karcie Demokratycznej, która powstała we wrześniu 1991 roku. Dokument ten został podpisany przez SzDSz i MSzP, a stworzony wokół Karty ruch sprzeciwiał się konserwatywno-narodowej linii ówczesnego rządu. Jak uważa Piotr Sula, „elekcja parlamentarna z 1994 roku zapoczątkowała okres dominacji układu bipolarnego”<sup>21</sup>. Można jednocześnie dodać, że wcześniejszy podział na obóz konserwatywny (MDF) i liberalny (SzDSz) zaczął ulegać stopniowemu zanikowi. W 1994 roku bipolarny układ miał wyraźnie charakter asymetryczny,

<sup>19</sup> K. SOBOLEWSKA-MYŚLIK: *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej po 1989 roku*. Kraków 1999, s. 89—93.

<sup>20</sup> B. GÓRALCZYK: *Węgry. Transformacja postkomunistyczna 1990—2003*. Warszawa 2003, s. 48, 63.

<sup>21</sup> Cyt. za: P. SULA: *System partyjny Republiki Węgierskiej*. Wrocław 2005, s. 136.

gdyż MSzP nie tylko skłoniła SzDSz do współpracy, ale na prawicy nie było wiadać silnego oponenta. MDF wydawał się rozbity, a Fidesz rozpoczął dopiero drogę konsolidacji środowisk prawicowych.

W trakcie drugiej kadencji parlamentu Fidesz wyraźnie zmienił swoją orientację. Dzięki osłabnięciu MDF oraz zawiązaniu sojuszu przez SzDSz z postkomunistami partia Orbána zaczęła wzmacniać swoje wpływy w tej części społeczeństwa, która nie popierała socjalizmu. Wyraźne przesunięcie się Fideszu z pozycji liberalnych w stronę konserwatywno-nacjonalistyczną pod koniec drugiej kadencji parlamentu pomogło przyciągnąć elektorat niezadowolony i rozczarowany posunięciami rządów koalicji socjalliberalnej MSzP-SzDSz. Największa krytyka koalicji rządowej wiązała się z wprowadzeniem programu reform gospodarczych Lajosa Bokrosa, który i tak nie został przez socjalliberalów zrealizowany w pełni. Zbliżenie się do liberalizmu przez zreformowaną partię komunistyczną oraz przejście jego haseł osłabiło w przyszłości znaczenie tej ideologii na Węgrzech. W tej sytuacji coraz mniejszym poparciem cieszyły się programowo liberalne partie, czemu towarzyszył nasilony odzew grup narodowo-konserwatywnych uzupełniony o populizm.

Czwarty etap rozwoju układu charakteryzującego postęp procesu legitymizacji władzy na Węgrzech rozpoczął się w 1998 roku. W trakcie tego etapu doszło do czterech elekcji parlamentarnych (1998, 2002, 2006, 2010), w których zwyciężał Fidesz albo MSzP. Siła tych dwóch ugrupowań ugruntowała się i możemy powiedzieć, że w trakcie pierwszych trzech elekcji była równa. Ten symetryczny podział na lewicę i prawicę stanowił gwarancję harmonii i stabilności. W celach porządkowych przypomnijmy wyniki kolejnych elekcji parlamentarnych. W 1998 roku MSzP uzyskała 134 mandaty, Fidesz w koalicji z MDF — 148, FKgP — 48, SzDSz — 24, MDF — 17. Do parlamentu weszła jeszcze radykalnie prawicowa Węgierska Partia Sprawiedliwości i Życia z 14 mandatami (węg. Magyar Igazság és Élet Pártja, MIÉP) Istvána Csurki. Ugrupowanie to było izolowane przez inne partie. Koalicję rządową stworzył Fidesz z MDF i FKgP. W trakcie tej kadencji parlamentu nastąpiło znaczne wzmocnienie pozycji premiera, co wynikało z postawy Orbána. Łączył on stanowisko szefa partii z przewodnictwem koalicji rządowej. Natomiast postawa lidera koalicyjnego FKgP Józsefa Torgyána doprowadziła do rozłamu w szeregach tej partii, co osłabiło jej pozycję i w rezultacie wpłynęło na porażkę w następnych wyborach. Odbyły się one w 2002 roku. W ławach parlamentu zasiadły zaledwie trzy partie: MSzP (178 mandatów), Fidesz (188), SzDSz (19). Władzę przejęła koalicja MSzP i SzDSz. Cztery lata później socjaliści byli w stanie powtórzyć sukces, uzyskując 186 mandatów, na kolejnych miejscach znalazły się Fidesz w koalicji z KDNP (164), SzDSz (18), MDF (11), SzDSz (1). Prawdopodobnie sukces socjalistów nie miałby miejsca, gdyby ówczesny lider MSzP i szef rządu Ferenc Gyurcsány szczerze przedstawił katastrofalnie niskie wskaźniki ekonomiczne opinii publicznej. Dopiero po wyborach społeczeństwo dowiedziało

się, że premier kłamał. Doprowadziło to do wielkich manifestacji i demonstracji. Ale Gyurcsány nie podał się do dymisji, a socjaliści sprawowali władzę do 2010 roku.

Wybory parlamentarne w 2010 roku przyniosły ogromne zwycięstwo Fideszowi, który uzyskał 2/3 wszystkich miejsc w parlamencie (263). Kończyły one czwarty etap przemian legitymizacyjnych i przyniosły alternację władzy z socjalistycznej na konserwatywno-narodową. Porażkę poniosła MSzP (59) i po raz pierwszy różnica pomiędzy partią zwycięską a drugą w kolejności była tak wielka. Przekroczyła nawet sukces socjalistów z 1994 roku. Do Zgromadzenia Krajowego weszła ultraradykalnie prawicowa partia Jobbik — Ruch na rzecz Lepszych Węgier (węg. Jobbik Magyarorszáért Mozgalom) (47 mandatów) oraz liberalno-ekologiczna Polityka Może Być Inna (węg. Lehet Más a Politika, LMP) (16). Te dwa ugrupowania były nowymi bytami i po raz pierwszy uzyskały reprezentację parlamentarną. Dotychczasowe elekcje parlamentu potwierdzały tezę, że nie ma na węgierskiej scenie politycznej ugrupowania obrotowego, które mogłoby utworzyć koalicję z obydwojema najsilniejszymi partiami. Utrwalił się podział, w którym SzDSz wchodził w koalicję z MSZP, podczas gdy MDF, KDNP i FKgP mogły tworzyć koalicję z Fideszem.

Na szczególną uwagę zasługuje sytuacja polityczna, która powstała po 2010 roku. Orbán stwierdził, że w 2010 roku skończyła się era postkomunizmu. Jednocześnie rozpoczął proces dewaluacji opozycji i wydaje się, że dąży do stworzenia nowego systemu partyjnego, który ma być konsekwencją upadku istniejącego. Celowo wywołuje i nagłasnia wewnętrzne konflikty polityków Fideszu wywodzących się z różnych opcji, aby pokazać możliwy rozwój różnych organizacji prawicowych w nowym systemie. Jednocześnie umiejętnie wykorzystuje posiadaną większość w parlamencie. Bez szerokich konsultacji z opozycją i społeczeństwem doprowadził do uchwalenia nowej Konstytucji 18 kwietnia 2011 roku. Ponadto wprowadzono ograniczenia w wolności prasy, zmiany w zasadach funkcjonowania Sądu Konstytucyjnego i inne.

Te wydarzenia początkowo przekładały się na obniżenie poparcia społecznego dla rządzącej partii. W marcu 2012 roku wyniosło ono 19% (w 2010 roku 49%). Tej sytuacji nie potrafił jednak wykorzystać MSzP (poparcie z marca 2012 r. 14%)<sup>22</sup>. Uległ on fragmentaryzacji. W 2010 roku były socjalistyczny premier Ferenc Gyurcsány odszedł z MSzP i stworzył lewicową partię Koalicja Demokratyczna (węg. Demokratikus Koalíció, DK). W 2012 roku inny były socjalistyczny premier Gordon Bajnai utworzył partię Razem 2014 (węg. Együtt 2014).

W związku z kryzysem lewicy liberalowie z LMP mieli nadzieję na przejęcie elektoratu MSzP. Niestety, ugrupowanie to pozostało z niewielkim poparciem. Utrzymywała się natomiast wysoka popularność dla radykalnie prawicowego

---

<sup>22</sup> Węgierska pracownia badania opinii publicznej: Ipsos [<http://ipsos.hu/hu> (dostęp: 19.11.2016)].

Jobbiku (11%)<sup>23</sup>. Do 2010 roku Jobbik pozostawał ugrupowaniem antysystemowym, po wejściu do parlamentu złagodził swoją postawę. Obecnie Jobbik odcina się od skrajnie prawicowych i ekstremistycznych formacji, jak na przykład Armia Osób Wyjętych spod Prawa (węg. Betyársereg), z którą jest związany poseł László Toroczka. Lider Jobbik — Gábor Vona — uważa, że większe korzyści partia uzyska, jeżeli zrezygnuje z nawoływania do brutalnych akcji wymierzonych w swoich przeciwników<sup>24</sup>.

Szósta kadencja parlamentu wpłynęła na powstanie nowej, nieznannej dotąd na Węgrzech sytuacji. Potwierdziły ją wyniki siódmych wyborów parlamentarnych w 2014 roku. Nie przyniosły alternacji władzy i pozostawiły w rękach Fidesz. Społeczeństwo opowiedziało się za kontynuacją przemian rozpoczętych w 2010 roku przez Fidesz. Daje to powód do twierdzenia, że mamy do czynienia z kolejnym piątym etapem w procesie konsolidacji władzy na Węgrzech. Wzmacnia to fakt braku poważnego rywala na scenie partyjnej dla Fidesz. Nie ma on z kim rywalizować, gdyż lewica jest sfragmentaryzowana, radykalna prawica nie jest powszechnie akceptowana, a liberałowie zbyt słabi. Wyniki wyborów parlamentarnych z 2014 roku przedstawiają się następująco: Fidesz w koalicji z KDNP ma 133 mandaty, lewicowo-liberalna koalicja Zjednoczenie (węg. Összefogás) — 38, Jobbik — 23 i LMP — 5. Po ponad sześciu latach od przejęcia władzy przez Fidesz sondaże opinii publicznej określają poparcie dla tego ugrupowania na 53%, dla MSzP — 14%, Jobbik — 16%, LMP — 3%, DK — 9%, Együtt 2014 — 3%<sup>25</sup>. Oznacza to wysokie stabilne poparcie dla prawicowego ugrupowania, na które nie wpływają w negatywny sposób działania krytykowane za niedemokratyczny styl przez członków UE. Jednocześnie sondaż ukazuje trudną sytuację, w której znalazł się podzielony obóz lewicowy.

## Podsumowanie

W okresie funkcjonowania niedemokratycznego reżimu partia komunistyczna dwukrotnie musiała ubiegać się o legitymizację władzy. Pierwszy raz miało to miejsce po 1948 roku i wiązało się przede wszystkim z aspektem normatyw-

<sup>23</sup> S. PÉTO: *Hungary's Ruling Party Gains Support*, 23.03.2012, "Reuters: Edition UK" [<http://uk.reuters.com/article/2012/03/28/hungary-parties-idUKL6E8ESA3020120328>] (dostęp: 20.11.2016)].

<sup>24</sup> P. KREKÓ: *Jobbik Takes Cautious Steps towards Centre Ground*, 10.11.2012, "Budapest Times" [<http://www.budapesttimes.hu/2011/11/10/jobik-takes-cautious-steps-towards-centre-ground/>] (dostęp: 20.11.2016)].

<sup>25</sup> Wyniki badania opinii publicznej wykonane w listopadzie 2016 r. przez pracownię sondażową Medián [<http://kozvelemenykutatok.hu/8028-2/>] (dostęp: 28.11.2016)].

nym, a w mniejszym stopniu — ze społecznym. Władza socjalistyczna została wprowadzona siłą. Jej utrzymanie wymagało użycia środków przemocy. Normatywne legitymizowanie władzy wywoływało sprzeciw społeczny, który był tłamszony groźbami i karami fizycznymi. Po złagodzeniu reżimu, opór społeczny nadal utrzymywał się na wysokim poziomie, aż jesienią 1956 roku doszło do wybuchu powstania narodowego. Z pomocą Armii Czerwonej węgierskim komunistom udało się zachować władzę. Po tym wydarzeniu po raz drugi musieli oni podjąć trud legitymizacji swojego przywództwa. János Kádár zdawał sobie sprawę z tego, że ponowne użycie metod zastraszania i kar fizycznych może zrodzić bunt Węgrów, dlatego odwołał się do społecznego wymiaru legitymizacji władzy. W zamian za swobody gospodarcze i zwrócenie większej uwagi na rozwój komfortu życia, odsunął rodaków od angażowania się w sprawy publiczne. Jednakże nie uchroniło to Węgień od kryzysu ekonomicznego, społecznego i politycznego pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku, co przełożyło się na delegitymizację władzy komunistycznej.

Poparcia dla zmian ustrojowych, wiążących się z demokracją państwa, Węgrzy po raz pierwszy udzielili w wyborach w 1990 roku. Elekcja parlamentu przyniosła delegitymizację poprzedniej władzy wraz z jednoczesną legitymizacją nowych elit, które pochodziły z niedawnej opozycji antysystemowej. Głównymi aktorami nowych wydarzeń były konserwatywny MDF i liberalny SzDSz, które rywalizowały o pierwszeństwo na scenie politycznej. Sukces MDF w 1990 roku był tym samym początkiem jego porażki, której doznał w 1994 roku. Zapłacił wówczas cenę za trud pierwszych lat przekształceń systemowych. Drugie wybory parlamentarne przyniosły zwycięstwo postkomunistom. Legitymizacja demokratycznego sposobu przejmowania i sprawowania władzy nie została podważona. Jednakże MSzP nie było o tym przekonane, co przyczyniło się do zawarcia niepotrzebnej z matematycznego punktu widzenia koalicji rządowej z SzDSz. Podstawowym celem współpracy miało być pozyskanie szerszego poparcia społecznego. Od wyborów w 1998 roku możemy mówić o początku kształtowania się dwubiegunowego modelu alternacji władzy: lewica—prawica, który zastąpił poprzednią dwubiegunowość: konserwatyzm narodowy reprezentowany przez MDF i liberalizm związany z SzDSz. W okresie po trzecich wyborach lewica sprawowała władzę w latach 2002—2010, a Fidesz w okresie 1998—2002 i dwukrotnie po 2010 roku.

Wybory w 2010 roku były zwiastunem przesunięcia się władzy w prawą stronę. Powtórzenie sukcesu Fidesz w 2014 roku i utrzymujące się wysokie poparcie w sondażach dla tego ugrupowania każą nam przypuszczać, że w przypadku braku spektakularnych porażek Fidesz także następne wybory przyniosą sukces tej partii. Oznaczać to może wykształcenie się typu wielopartyjnego systemu partyjnego z jedną partią dominującą. Należy mieć jednak na uwadze, że obecnie najliczniejszy elektorat stanowi grupa osób niezdecydowanych. Jak pokazują wyniki badań sondażowych w 2015 roku, procent niezdecydowanych wyborców

wynosił około 33%, a w 2016 roku — 38%<sup>26</sup>. Pozyskanie ich poparcia przez Fidesz pozwoli tej partii na kontynuację rządów. Jeżeli jednak pojawi się silny opozycyjny podmiot, który będzie w stanie przejąć głosy chwiejnego elektoratu, wówczas będziemy mieli do czynienia z alternacją władzy.

## Bibliografia

### Monografie

- BAYER J.: *The Process of Political System Change in Hungary*. “Begegnungen Schriftenreihe des Europa Institutes” 2003, Nr. 22.
- BENDA L.: *System partyjny Węgier*. W: *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej*. Red. A. ANTOSZEWSKI, P. FIALA, R. HERBUT, J. SROKA. Wrocław 2003.
- CZYŻ A., KUBAS S.: *Doświadczenia węgierskiej transformacji ustrojowej. Od Jánoša Kádára do Viktora Orbána*. Katowice 2011.
- DIAMOND L.: *Developing Democracy. Toward Consolidation*. Baltimore 1999.
- DONATH H.: *Konstytucja Węgierskiej Republiki Rad*. „Zeszyty Naukowe Instytutu Nauk Politycznych UW” 1981, nr 9.
- GATI C.: *From Liberation to Revolution (1945—56)*. In: *A History of Hungary*. Eds. P. SUGAR, P. HANÁK, T. FRANK. Indiana 1995.
- GÓRALCZYK B.: *Węgry. Transformacja postkomunistyczna 1990—2003*. Warszawa 2003.
- HUBAI L., GROTZ F.: *Hungary*. In: *Elections in Europe: A Data Handbook*. Ed. D. NOHLEN, P. STÖVER. Baden Baden 2010.
- KOCHANOWSKI J.: *Węgry. Od ugody do ugody. 1867—1990*. Warszawa 1997.
- KRAMER M.: *Stalin, Soviet Policy, and the Consolidation of Communist Bloc in Eastern Europe. 1944—1953*. In: *Stalinism Revisited. The Establishment of Communist Regimes in East Central Europe*. Ed. V. TISMANEANU. Budapest—New York 2009.
- KUCIŃSKI J.: *Podstawy wiedzy o państwie*. Warszawa 2003.
- LINZ J., STEPAN A.: *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*. Baltimore—London 1999.
- PODOLAK M.: *Instytucja referendum w wybranych państwach Europy Środkowej i Wschodniej (1989—2012)*. Lublin 2014.
- RIPP Z.: *The Politics of the Roundtable Talks. Unity and Division: The Opposition Roundtable and Its Relationship to the Communist Party*. In: *The Roundtable*

<sup>26</sup> Ch. ADAM: *Poll: Two-thirds of Hungarians Think Fidesz Is Very “Corrupt”*. “Hungarian Free Press”, 27.07.2016 [<http://hungarianfreepress.com/2016/07/28/poll-two-thirds-of-hungarians-think-fidesz-is-very-corrupt/>] (dostęp: 19.10.2016)]; *Pollster: Governing Parties Maintain Lead as Political Preferences Stagnate in Hungary* [<http://hungarytoday.hu/news/governing-parties-maintain-lead-political-preferences-stagnate-hungary-94758>] (dostęp: 20.10.2016)].



- Talks of 1989. The Genesis of Hungarian Democracy: Analysis and Documents.* Ed. A. BOZÓKI. Budapest 2002.
- RÓNA-TAS A.: *The Second Economy as a Subversive Force: The Erosion of Party Power in Hungary.* In: *The Waning of the Communist State Economic Origins of Political Decline in China and Hungary.* Ed. A. WALDER. Berkeley—Los Angeles 1995.
- SEBESTYEN V.: *Dwanaście dni. Rewolucja węgierska 1956.* Przeł. M. ANTOSIEWICZ. Warszawa 2006.
- SELENY A.: *Property Rights and Political Power: The Cumulative Process of Political Change in Hungary.* In: *The Waning of the Communist State Economic Origins of Political Decline in China and Hungary.* Ed. A. WALDER. Berkeley—Los Angeles 1995.
- SOBOLEWSKA-MYŚLIK K.: *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej po 1989 roku.* Kraków 1999.
- SULA P.: *System partyjny Republiki Węgierskiej.* Wrocław 2005.
- SZENT-MIKLÓSSY I.: *With the Hungarian Independence Movement. 1943—1947.* New York 1998.
- SZYMCZAK T.: *Ustrój europejskich państw socjalistycznych.* Warszawa 1988.
- WHITEHEAD L.: *Democratization. Theory and Practice.* Oxford 2002.
- ZIELIŃSKI E.: *Nauka o państwie i polityce.* Warszawa 1999.

### Źródła internetowe

- ADAM Ch.: *Poll: Two-thirds of Hungarians Think Fidesz Is Very “Corrupt”.* “Hungarian Free Press”, 27.07.2016 [<http://hungarianfreepress.com/2016/07/28/poll-two-thirds-of-hungarians-think-fidesz-is-very-corrupt/>] (dostęp: 19.10.2016)].
- KREKÓ P.: *Jobbik Takes Cautious Steps towards Centre Ground*, 10.11.2012. “Budapest Times” [<http://www.budapesttimes.hu/2011/11/10/jobbik-takes-cautious-steps-towards-centre-ground/>] (dostęp: 20.11.2016)].
- PETO S.: *Hungary’s Rulling Party Gains Support*, 23.03.2012. “Reuters: Edition UK” [<http://uk.reuters.com/article/2012/03/28/hungary-parties-idUKL6E8ESA3020120328>] (dostęp: 20.11.2016)].
- Pollster: Governing Parties Maintain Lead as Political Preferences Stagnate in Hungary* [<http://hungarytoday.hu/news/governing-parties-maintain-lead-political-preferences-stagnate-hungary-94758>] (dostęp: 20.10.2016)].
- Węgierska pracownia badania opinii publicznej: Ipsos [<http://ipsos.hu/hu>] (dostęp: 19.11.2016)].
- Wyniki badania opinii publicznej wykonane w listopadzie 2016 r. przez pracownię sondażową Medián* [<http://kozvelemenykutatok.hu/8028-2/>] (dostęp: 28.11.2016)].

**Sebastian Kubas, dr**, adiunkt w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Zainteresowania naukowe: systemy polityczne państw Europy Środkowej, samorząd terytorialny RP, powojenna sytuacja Japonii.